

5. 11. 2021
06. 2722

**УНИВЕРЗИТЕТ У ПРИШТИНИ СА ПРИВРЕМЕНИМ СЕДИШТЕМ У
КОСОВСКОЈ МИТРОВИЦИ
ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ**

УНИВЕРЗИТЕТ У ПРИШТИНИ
Бр. 21-838
08 NOV 2021

УПУТСТВО ЗА ПИСАЊЕ ИЗВЕШТАЈА О ОЦЕНИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ

1. Датум и орган који је именовео комисију
5.10.2021. Наставно-научно веће Филозофског факултета Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици.
2. Састав комисије, име и презиме сваког члана, звање, ужа научна област, назив факултета (установе) у којој је члан комисије запослен:
 1. Проф. др Драгана Спасић, редовни професор у пензији Филозофског факултета Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици; научна област: Филолошке науке, ужа научна област: Англистичка лингвистика, ментор.
 2. Проф. др Наташа Бакић Мирић, ванредни професор Филозофског факултета Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици; научна област: Филолошке науке, ужа научна област: Англистичка лингвистика, председник.
 3. Проф. др Маријана Матић, доцент Филолошко–уметничког факултета Универзитета у Крагујевцу; научна област: Филолошке науке, ужа научна област: Енглески језик и лингвистика, Методика наставе језика, члан.

II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ

1. Име, име једног родитеља, презиме:
Јелена Добросав Рајовић
2. Датум рођења, општина, република:
15.02.1975. Косовска Митровица, Србија
3. Датум одбране, место и назив магистарске тезе:
////////////////////////////////////
4. Научна област из које је стечено академско звање магистра наука:
////////////////////////////////////

III НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

**ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК СТРУКЕ У СРЕДЊИМ ШКОЛАМА ТЕХНИЧКОГ УСМЕРЕЊА
НА КОСОВУ И МЕТОХИЈИ: АНАЛИЗА ПОТРЕБА УЧЕНИКА**

IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Навести кратак садржај са назнаком броја страна поглавља, слика, шема, графикана и сл.

Докторска дисертација Јелене Д. Рајовић *Енглески језик струке у средњим школама техничког усмерења на Косову и Метохији: анализа потреба ученика* садржи 268 страница текста, укључујући 31 табелу, 17 слика и 28 графикана, унетих стандардним форматом Times New Roman, фонт 12, проред 1,5. Поред претходно датог резимеа на српском, енглеском и руском језику као и пописа литературе (стр. 240–253), прилога (стр. 254–263), биографских података аутора, изјаве о ауторству, изјаве о истоветности штампане и електронске верзије рада и изјаве о коришћењу датих на крају рада, дисертација је структурно подељена у девет поглавља:

I поглавље *Уводна разматрања* (стр. 1–11), у коме се одређују мотиви и позадина истраживања, као и опис проблема. Представљен је концепт дисертације, са описом поглавља и истраживања спроведених у оквиру дисертације.

II поглавље *Методолошки приступ истраживању* (стр. 12–26), где је представљен детаљан ток истраживања као и општи и конкретни циљеви истраживања, хипотезе истраживања као и методе и технике истраживања. Детаљно су представљени испитаници, корпус, модел анализе потреба који је примењен у истраживању, критеријуми на основу којих је извршена анализа уџбеника, као и инструменти и алати који су коришћени за прикупљање и анализу добијених података.

III поглавље *Опште теоријске основе језика струке* (стр. 27–49), у којем је елабориран концепт, настанак и развој енглеског језика струке, као и његов статус у свету и код нас. Приказан је осврт на језичку политику и планирање, са посебним нагласком на положај енглеског језика у контексту средњих стручних школа и важности енглеског језика струке за будуће занимање.

IV поглавље *Појмовни оквир, историјат и приступи анализе потреба у контексту језика струке* (стр. 50–64), где је објашњен појам, развој и приступи анализе потреба. Указано је на примену и теорија које су карактеристичне за језик струке са посебним освртом на потребе које су својствене концепту енглеског језика струке.

V поглавље *Наставни планови и програми* (стр. 65–82), у којем се одређује положај наставног плана и програма у свету и код нас, као основном нормативном акту којим се регулише настава енглеског језика, са акцентом на средње стручне школе. Приказан је осврт на дефиниције које су заступљене како у домаћој тако и у иностраној литератури, модели и главне особине наставног плана и програма.

VI поглавље *Уџбеници и настава језика струке* (стр. 83–109), дефинише уџбенике, њихов настанак и развој. Представљени су критеријуми за избор уџбеника као наставног материјала. Акцент је стављен на процес евалуације уџбеника са описом различитих критеријума и приступа евалуације.

VII поглавље *Резултати истраживања* (стр. 110–210), где се предочава статистичка обрада и анализа добијених података. Истраживањима представљеним у дисертацији, претходило је Пилот истраживање – спроведено посредством упитника где су испитаници били студенти прве године Високе техничке школе струковних студија – које је уједно и иницијално истраживање и увод у наредна истраживања. Резултати наредна четири истраживања представљена су у потпоглављима овог поглавља и односе се на податке прикупљене посредством упитника, применом контролне листе и анализом уџбеника и нормативних аката. Упитницима су прикупљани подаци од ученика (N=291) средњих школа техничког усмерења (N=12) и наставника енглеског језика ових школа (N=26); контролне листе и ИТ алати примењени су у анализи уџбеника (N=5), док се анализа нормативних аката

спровела применом дескриптивне методе.

VII поглавље *Дискусија* (стр. 211–231), у којем су дискутовани резултати истраживања у дисертацији у односу на постављене хипотезе, којих укупно има четири.

IX поглавље *Закључак* (стр. 232–239), где се у сажетом виду дају темељни резултати истраживања. Указано је на могућност потенцијалних истраживања о енглеском језику у средњим стручним школама. Дати су предлози за потенцијално унапређење наставе језика струке у средњим стручним школама. Акцент се ставља на потребу увођења енглеског језика струке у првом разреду средње школе; прилагођавање наставног плана и програма енглеског језика потребама ученика средњих стручних школа; однос заступљености општег енглеског језика и енглеског језика струке који прописују нормативна акта; боља дефинисаност тематских целина у складу са потребама ученика, односно струке као и на развој усмене комуникације која се односи на теме из струке и унапређење стручног вокабулара.

Сваки део дисертације (I– IX) систематично је подељен на потпоглавља, а цео концепт дисертације организован је тако да свако поглавље чини независну целину која се може засебно проучавати и тумачити. Међутим, комплетан увид у предмет истраживања дисертације добија се само перципирањем рада као компактне целине.

V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Докторска дисертација *Енглески језик струке у средњим школама техничког усмерења на Косову и Метохији: анализа потреба ученика* кандидата Јелене Рајовић бави се анализом потреба ученика средњих стручних школа техничког усмерења на Косову и Метохији у погледу енглеског језика струке. Анализа потреба урађена је по моделу *Савремени модел анализе потреба* који су обликовали Дадли Еванс и Сејнт Џон (Dudley-Evans, T. & Saint John, M. J, 1998:125) и интегрисан је кроз упитнике за ученике и наставнике. Овде ћемо указати на кључна места која на најбољи начин указују на значај резултата проистеклих из истраживања приказаним у овој дисертацији.

Као што је и назначила у уводном делу, докторанткиња има за циљ да пружи целовиту слику о статусу енглеског језика струке у средњим стручним школама техничког усмерења посредством анализе потреба ученика, ставова наставника, анализе уџбеника и нормативних аката. Мишљења смо да је она тај циљ у свом раду и остварила, имајући у виду да би резултати до којих је дошла у свом истраживању могли бити од користи у унапређењу наставе енглеског језика струке у средњим школама али и при проучавању проблематике на осталим нивоима образовања

Дефинисана тема наметнула је кандидату веома сложене задатке који су у тексту добро решени, на шта указује сама структура рада која је прилагођена дефинисаном наслову.

Докторска дисертација написана је јасним научним стилем, одликује се чврстом теоријском утемељеношћу и осликава изузетне аналитичке способности кандидата у мери у којој је тема докторског рада захтевала.

У теоријском приступу проблему истраживања, главна пажња је усмерена на компаративно-критичку анализу домаће и стране литературе и релевантних истраживања у области енглеског језика струке, са посебним акцентом на средње школе техничког усмерења.

Специфичност предмета истраживања, како га је докторанткиња Јелена Рајовић и описала у својој дисертацији, огледа се у томе што се приступ проблему енглеског језика струке у средњим школама није истраживао на овај начин и применом метода триангулације који подразумева прикупљање и поређење података од два или више извора уз примену

квантитативних и квалитативних метода. Ауторка је извршила анализу потреба и ставова ученика и наставника, анализу нормативних аката којима се регулише настава као и анализу пет уџбеника енглеског језика, као основном наставном материјалу. Истраживање оваквог типа до сада није вршено са аспекта анализе потреба ученика средњих школа техничког усмерења, а посебно не ученика са територије Косова и Метохије. Наиме, до сада није било истраживања која су се бавила изучавањем енглеског језика струке на корпусу са поменутог ареала, што је од изузетног значаја, обзиром да су, како докторанткиња наводи, свршени ђаци средњих школа потенцијални и у већини случајева и једини студенти факултета и високих школа на просторима Косова и Метохије.

Будући да је дисертација проистекла из двадесетогодишње праксе у настави енглеског језика струке на терцијалном нивоу образовања, ауторка проблему приступа из неколико углова испитујући ставове кључних актера наставе језика и анализирајући корпус који је од круцијалног значаја за наставу језика у средњим стручним школама. Увидевши да је број студената који долазе са недовољним предзнањем енглеског језика струке у порасту а које представља препреку за праћење реализације наставног плана и програма енглеског језика струке на универзитетском нивоу, ауторка је истражила проблематику интегришући добијене информације из извора кључних за реализацију наставе на секундарном нивоу. Као почетну тачку истраживања, ауторка је спровела пилот истраживање на узорку студената прве године струковних студија техничког усмерења (N=81), којим потврђује иницијалну хипотезу да услед изложености ученика неадекватним језичким елементима битним за струку, коришћења уџбеника који не одражавају потребе корисника и недовољне изложености аутентичним говорним ситуацијама, ученици из школских клупа излазе са недовољно предзнања из енглеског језика струке.

Ауторка је информације прикупљала применом пажљиво конципираних упитника, једног намењеног ученицима и једног наставницима. Корпус уџбеника анализиран је применом Контролне листе која је употпуњена одговорима из упитника ученика и наставника. Такође, ауторка је користила и ИТ алате за потврду одређених хипотеза. Докторски рад је посебан и по томе што се у њему до резултата долази анализом података добијених из више различитих извора, који су суштински повезани и могу се интегрисати у једну целину, која доводи до јединственог сагледања проблематике и изналажење решења. Добијеним резултатима докторанткиња потврђује основну полазну претпоставку о повезаности анализе потреба ученика са креирањем наставних планова и програма енглеског језика струке, као основних аката којима се регулише настава језика у средњим стручним школама на Косову и Метохији, односно Србији и који се морају израђивати у складу са потребама ученика. Потврда главне хипотезе прати динамику преиспитивања посебних хипотеза у дисертацији које су њена суштинска потпора. Хипотезе су дефинисане на основу искуства ауторке и потребе да се испитају сви елементи који су круцијални за наставу језика.

Ауторка полази од претпоставке да наставни план и програм енглеског језика у средњим стручним школама на Косову и Метохији није прилагођен потребама ученика у погледу енглеског као језика струке. Анализиран је Правилник о плану и програму образовања и васпитања за заједничке предмете у стручним и уметничким школама, пропратна нормативна акта као и резултати упитника за наставнике и ученике. Закључке до којих ауторка долази указују да елементи обухваћени наставним планом и програмом првенствено обухватају аспекте општег енглеског језика струке те да елементи струке којој су намењени нису присутни. Ауторка се овде посебно осврће на тематику коју препоручује наставни план и програм, а на основу којег се креирају уџбеници енглеског језика и указује да се недостаци садашњих наставних планова огледају у неодређености тематских области, неадекватности уџбеника и примени аутентичног наставног материјала. Иако анализирани нормативни акт прописује да стручна тематика која се обрађује на страном језику прати

исходе стручних предмета, ауторка сматра да је ова поставка дискутабилна управо због недовољне дефинисаности садржаја језика струке. У прилог овоме иду и резултати анализе упитника за ученике и наставнике, где се већина обе групе испитаника изјаснила да се активности на часовима енглеског језика углавном реализују кроз теме из свакодневног живота, културе и књижевности, а најмање кроз теме из струке. Доводећи у питање релевантност наставног плана и програма у односу на усклађеност језичких вештина и језика струке, ауторка указује да се већина наставника изјаснила да наставни план и програм не испуњава потребе ученика у погледу језика струке (читање, 61,54%; усмена комуникација, 65,38%; писање, 69,23%; стручна терминологија, 73,07%). Ауторка ово приписује и чињеници да планови и програми, по структури не прате кретања у друштву, у смислу развоја оних способности које ће ученицима омогућити боље сналажење у радном окружењу и сматра да се овакав приступ наставним плановима језика струке првенствено одражава на недостатке који ученици испољавају касније након завршетка средње школе, било на даљем школовању било у раду. Општи закључак указује да нормативна акта нису у складу са потребама ученика и да се у циљу реализације сврсисходног наставног плана и програма у његову израду морају укључити сви елементи који су укључени у процесу наставе.

Анализирајући пет уџбеника енглеског језика кроз претпоставку да они нису у складу са потребама ученика, ауторка указује да недефинисаност тематских области доводи у питање адекватност уџбеника који се користе у настави. Адекватност се односи на присутност елемената језика струке у уџбеницима и њихову примену у наставни различитих образовних профила техничког усмерења. Уџбеник као основи извор информација треба да садржајно пружа могућност развијања језичких и комуникативних компетенција ученика и то кроз стручне текстове као изворима информација из области струке. Складност језичких вештина представљених у уџбеницима нису у складу са потребама ученика нити са сврхом учења језика и како ауторка закључује, вештине приказане у уџбеницима не поспешују развој комуникативних способности ученика и не представљају изазов ученицима обзиром да су усмерене ка испуњењу комуникативне функције општег енглеског језика. Ауторка је мишљења да тематски садржај уџбеника треба да буде у складу са темама струке који ће их подстицати на размишљање, мотивисати да износе властите ставове и мишљења. Методолошки критеријуми текста су још један од захтева који по мишљењу ауторке, морају бити испоштовани и који ће наставницима омогућити да примени разноврсне језичке активности. И поред чињенице да наставници имају могућност да изаберу уџбеник који ће користити у настави, резултати до којих је ауторка дошла анализом упитника за наставнике и ученике средњих стручних школа техничког усмерења на Косову и Метохији као и анализом уџбеника указују да уџбеници нису усклађени са потребама ученика и струке. Такође, већина наставника и ученика незадовољна је уџбеницима које користе у настави, што се првенствено односи на неадекватну тематику приказану у уџбеницима те да већина препознаје да уџбеник није у складу са струком за коју се школује. Ауторка је свесна да је неизводљиво да сваки образовни профил има посебан уџбеник енглеског језика и указује да је могуће у уџбенику који користи више образовних профила уврстити оне елементе које су својствене и заједничке образовним профилима техничког усмерења. На овај начин ученици стичу елементарно знање из струке и упознају се са терминологијом, док ће увид у шири контекст стећи у наставку школовања. Овакав приступ конципирања уџбеника, како ауторка наводи, утицао би на унапређење наставе и мотивисаност ученика и тиме би им се омогућило да спремни ступе у пословни свет.

Претпоставку да ниво језика струке у погледу стручне терминологије не одговара нивоу који је предвиђен за ученике завршних разреда средњих стручних школа ауторка је испитала анализом текстова заступљених у уџбеницима који се користе у настави, применом ИТ алата као и анализом упитника за ученике и наставнике. Ауторка полази од става да се

разлике између општег и енглеског језика струке огледају у терминологији, односно да свака струка има свој вокабулар који се разликује од струке до струке и да је енглески језик струке више фокусиран на језик у контексту него на граматичке и језичке структуре. Она указује да је кључни задатак оних који су одговорни за израду наставног плана и програма и ауторе уџбеника да одаберу одговарајући вокабулар који је усклађен са датом струком имајући у виду да је највећи извор лексичке грађе, односно нових речи управо текст који се налази уџбеницима као основним наставним материјалом, који по мишљењу већине наставника одређује ток часа. Текстурални корпус свих пет уџбеника анализиран је применом ИТ алата KN Coder Version 3 који служи за квантитативну анализу садржаја у односу на десет најчешће употребљених речи од првих сто са *Engineering wordlist*, која дефинише које речи и колики број речи ученици треба да науче да би били у стању да читају/разумеју текст. Резултати до којих је ауторка дошла указују да у анализираним уџбеницима стручног вокабулара нема, или је присутан у занемарљивом обиму. Такође, немогуће је говорити о односу нивоа језика струке у погледу стручне терминологије и нивоу знања ученика, обзиром да језика струке у уџбеницима нема а самим тим ни стручне терминологије која би могла да се испитује у односу на ниво знања који је предвиђен за ученике средњих стручних школа техничког усмерења. Ниво знања вокабулара ученици и наставници проценили су да припада нивоу Б1, што је у складу са препорукама Министарства, али се ово односи на вокабулар општег енглеског језика а не језика струке. Поред тога, у наставном плану и програму нигде се не спомиње стручна терминологија као показатељ нивоа знања и успешности постигнућа ученика у погледу енглеског језика (струке). Резултати откривају да ученици највише желе да усавршавају вокабулар струке и језичке вештине које би им омогућиле бољу комуникацију на енглеском језику у ситуацијама које захтевају употребу енглеског језика струке. Интересантно је да 40,89% ученика своју слабост види управо у неразумевању стручне терминологије на енглеском језику. Ауторка указује да су се и наставници изјаснили да су активности на часовима енглеског језика већином везане са општим енглеским језиком, као и да је стручни вокабулар, поред усмене комуникације друга по реду језичка потреба ученика. Општи закључак је да учење енглеског језика струке треба започети на првој, односно другој години средње школе, обзиром да се ученици са стручном терминологијом сусрећу на стручним предметима.

Свесност ученика средњих школа техничког усмерења на Косову и Метохији о важности енглеског језика струке ауторка испитује посредством ставова ученика изражених кроз одговоре на питања представљених у упитнику. Ауторка указује да је за постизање професионалних циљева и грађења интернационалне каријере неопходно познавање језика струке као и чињеница да ученици на овом нивоу образовања буду свесни и препознају важност језика за будуће занимање. На нивоу постигнућа ученика у великој мери утиче мотивисаност, која произилази из изложености или неизложености језику. Резултати до којих је ауторка дошла указују да од укупног броја испитаника само 14,46% мотивацију за учењем језика налази у будућем запослењу, 18,21% зато што жели да студира, док је највећи број оних којима је мотивација добра оцена. Крај формалног образовања значи суочавање са новим концептом школовања и од ученика се очекује да буду спремни за нове изазове. Како ауторка напомиње, настава у нашим условима углавном се одвија у оквиру учионице и ученици нису у довољној мери свесни нити упознати са захтевима које намеће стварно радно окружење. Учионица као радно окружење ученика данас није довољна за постизање и достизање циљева које намеће како домаће тако и страно тржиште рада, а који се мењају свакодневно. Овоме иде у прилог да ни један од наставника није навео да наставу изводи у аутентичном окружењу. Ово је посебно важно нагласити, јер је ауторка дошла до закључка да све школе које су обухваћене истраживањем имају специјализоване лабораторије и радионице – кабинете за извођење практичне наставе. У погледу наведеног, препорука је

ауторке да у сарадњи са предметним наставником, наставници језика могу организовати час енглеског језика струке. На овај начин, ученици не само да добијају могућност стицања знања из енглеског језика струке, већ су изложени и аутентичним радним окружењем. Да ученици нису свесни важности енглеског језика струке за будуће занимање указује и њихова жеља да побољшају знање општег енглеског језика, као што су разговор о темама које се тичу младих и из свакодневног живота. Интересантно је да резултати до којих је ауторка дошла такође откривају да се потребе ученика у великој мери односе на енглески језик струке, који није у довољној мери заступљен у настави. Даље, резултати такође указују да ученици не увиђају значај енглеског језика струке за њихово будуће занимање и каријеру. Већина није сигурна у важност енглеског језика за будућу пословну каријеру и готово исти број није сигуран да ће им знање језика помоћи приликом запошљавања. Такође, нису сигурни да ли је потребно да уче језик ради запошљавања у иностранству као ни у иностраној фирми код нас. Своје слабости највише везују за језичке вештине у оквиру језика струке што је у складу са њиховим ставовима о вештинама које управо желе и да унапреде а везу између енглеског језика струке и потреба везују за активности које се одвијају у учионици. Сумирајући резултате претпоставке да ученици средњих школа техничког усмерења на Косову и Метохији нису свесни важности енглеског језика струке, ауторка закључује да ученици већином своје потребе везују за језик струке који се одвија у контексту учионице и да њихова свесност о важности језика за будуће занимање није на задовољавајућем нивоу, управо због непознавања концепта и недовољној изложености енглеском језику струке.

Будући да дисертација анализира ставове испитаника из домена средњег образовања, докторанткиња даје конкретне предлоге за унапређење наставе енглеског језика струке на секундарном нивоу образовања применом метода и материјала који ће допринети подизању свести о важности енглеског језика струке свих актера који су укључени у процес наставе језика са потенцијално позитивним исходом на осталим нивоима образовања.

На основу критеријума и добијених резултата, докторска дисертација *Енглески језик струке у средњим школама техничког усмерења на Косову и Метохији: анализа потреба ученика* кандидата Јелене Рајовић свакако представља новину и доноси нове научне увиде у предмету област а сами резултати подстичу на преиспитивање постојећих норматива којима се регулише настава енглеског језика у средњим стручним школама на националном нивоу и допринеће унапређењу приступа језику и на осталим нивоима образовања.

VI Списак научних и стручних радова који су објављени или прихваћени за објављивање у оквиру рада на докторској дисертацији

Рајовић, Ј. (2020). Важност енглеског језика струке за будуће занимање студената на високим школама струкових студија: анализа потреба. *Зборник радова међународног научног скупа Наука без граница III*. Косовска Митровица: Филозофски факултет Универзитета у Приштини, стр. 243-260; ISBN 978-86-6349-152-6; (M14).

Рајовић, Ј. (2018). Мотивација и учење страних језика. *Зборник радова међународног научног скупа Наука без граница I*. Косовска Митровица: Филозофски факултет Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, стр. 21 – 33; ISBN 978-86-6349-098-7; (M14).

Рајовић, Ј. & Spasić-Stojković, М. (2020). Заступљеност енглеског језика струке у наставним плановима и програмима средњих стручних школа. *Баштина* (51), Институт за

српску културу – Приштина, Лепосавић, 157-177. DOI: 10.5937/bastina30-26741; (M51)

Рајовић, Ј; Денић, Н. & Стојановић, Ј. (2020). Прилог проучавању уџбеника енглеског језика средњих стручних школа: Критеријуми анализе. *Узданица XVII/2*, Факултет педагошких наука Универзитета у Крагујевцу, Јагодина, 79-95 <https://doi.org/10.18485/uzdanica.2020.17.2.6>; (M51)

Вуковић, М. & Рајовић Ј. (2019). Утицај машинског превођења на квалитет превода стручних текстова са енглеског језика на српски. *Баштина* (49), Институт за српску културу – Приштина, Лепосавић, 117-127 DOI:10.5937/bastina1949117V; (M51)

Rajović, J. & Spasić-Stojković, M. (2020). English noun+noun syntactic structures in English for specific purposes and their Serbian equivalents. *Zbornik radova Filozofskog fakulteta u Prištini*, 50(3), 249-268. DOI:10.5937/ZRFFP50-20985; (M51)

Vuković, M., Lekić, J., & Rajović, J. (2019). Motivacija i njen uticaj na proces učenja engleskog jezika. *Ekonomski izazovi*, 8(16), 114-121. DOI: 10.5937/EkoIzazov1916114V; M52

Rajović, J. & Vuković, M. (2020). The importance of needs analysis in ESP curriculum development for vocational secondary schools. *Book of Proceedings, IRASA International Scientific Conference, Science, Education and Innovation, SETI II 2020*. International Research Academy of Science and Art. Belgrade. стр. 374-383. <https://mianu.org/wp-content/uploads/2021/02/SETI-II-Book-of-Proceedings-2020.pdf>; (M33)

VII ЗАКЉУЧЦИ, ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

У докторској дисертацији *Енглески језик струке у средњим школама техничког усмерења на Косову и Метохији: анализа потреба ученика* актуелизује се потреба и значај спровођења анализе потреба ученика средњих стручних школа као полазног чиниоца у планирању наставе енглеског језика струке на овом нивоу образовања. Тренутни положај енглеског језика струке у средњим стручним школама техничког усмерења на Косову и Метохији, односно у Србији захтева посебну пажњу и то са различитих аспеката, а нарочито са аспекта језичких потреба ученика. Представљено истраживање имало је за циљ да испита језичке потребе ученика средњих стручних школа, њихове ставове о настави језика, ставове наставника као и прихватљивост самог наставног плана и програма енглеског језика и све елементе који су њиме дефинисани и да укаже на неопходност да са учењем језика струке треба започети на првим нивоима средњих стручних школа. Ауторка је става да је озбиљан и критички приступ неопходан као би се надоместили недостаци који очигледно постоје у настави језика у средњим стручним школама техничког усмерења. Јасно сагледавање ситуације, детаљна анализа и укључивање експерата из свих области образовања (наставнике средњих школа и факултета као најбоље познаваоце ситуације на терену; креаторе образовне политике; креаторе наставног плана и програма; ученике; студенте; потенцијалне послодавце; службе за запошљавање; родитеље; ауторе уџбеника) од великог је значаја за унапређење наставе ЕЈС у средњим стручним школама. Анализа потреба ученика представља репрезентативан пример на основу којег се могу спровести исте или сличне анализе и у осталим средњим стручним школама техничког усмерења у Србији. Ауторка указује да је спровођење анализа потреба на државном нивоу захтеван и обиман посао и да треба имати на уму да је то начин и пут ка изради наставних планова и програма енглеског језика струке који ће задовољавати потребе ученика и дате струке, што је гарант квалитета не само наставе

него и исхода учења. Наставни план и програм језика струке треба да је конципиран тако да детаљно прикаже смер у којем ће се настава кретати. Имајући у виду да је то јавни документ, нормативни акт којим се дефинише настава школског предмета, неопходно је да садржи детаљан опис садржаја (теме, структуре, вокабулар, граматику), задатака и метода. Такође, садржај треба да је представљен од лакшег ка тежем, односно да се нагласак стави на најбитније аспекте језика струке. На неадекватност уџбеника ауторка је указала кроз анализу применом контролне листе и одговоре ученика и наставника. Овде иду у прилог и резултати који указују да 80% наставника сматра да се неадекватност уџбеника одражава првенствено кроз непостојање одговарајућих уџбеника енглеског језика за реализовање наставе у средњим стручним школама техничког усмерења. У складу са тим су и ставови 30,77% наставника који сматрају да је неопходно да се постојећи уџбеници унапреде. Резултати указују да је избор уџбеника у великој мери условљен критеријумима које поставља Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије, обзиром да се у његовим оквирима одлучује о квалитету уџбеника, ауторима, избору садржаја, издавачима тако да наставницима преостаје да изаберу само оно што им се нуди – чак и када то није у складу са циљевима наставе. Имајући у виду да од пет анализираних уџбеника ни један не одговара настави енглеског језика струке, онда је сасвим јасно да се проблем мора решавати на нивоу који се бави питањем селекције наставног материјала, како препоручује ауторка. Такође, резултати анализе коју је спровела ауторка показали да у уџбеницима стручни вокабулар није заступљен у мери која би задовољавала потребе ученика и на основу којих би се могло говорити о нивоу знања, иако су и ученици и наставници проценили да припада нивоу Б1, што је у складу са препорукама Министарства, али мора се имати у виду да се овде ради о вокабулару општег енглеског језика а не језика струке. Ауторка закључује да ниво језика струке у погледу стручне терминологије не одговара нивоу знања који је предвиђен за ученике средњих стручних школа техничког усмерења. Резултати анализе ставова ученика о значају енглеског језика струке за будуће занимање указују да ученици не схватају важност енглеског језика за будуће занимање из разлога њиховог неразумевања концепта енглеског језика струке – зато што им то није предочено и што им могућности које знање енглеског језика струке доноси нису у довољној мери образложене, а што је улога система и наставника. Са друге стране, све потребе, односно недостатке и жеље које су ученици навели у већини случајева односе се на језик струке. Већина ученика своју слабост види у вербалној комуникацији на енглеском језику струке и стручној терминологији, што су уједно и вештине које ученици сматрају важним у језику струке и које желе да унапреде. Ауторка закључује да су ученици свесни важности енглеског језика струке али само у контексту учионице, имајући у виду да је главни инструмент мотивације код већине студената оцена.

Резултати истраживања и прикупљени подаци недвосмислено указују на постојеће недостатке у теорији и пракси енглеског језика струке у средњим стручним школама техничког усмерења из којих ауторка сумира следеће закључке:

- Учење енглеског језика струке треба започети у првом разреду средње школе паралелно са учењем стручних предмета, што ће довести у директну корелацију наставу језика са наставом стручних предмета;
- Наставни план и програм енглеског језика за средње стручне школе техничког усмерења мора се прилагодити потребама ученика које се односе на језик струке;
- Заступљеност стручног у односу на општи језик треба да буде у односу 80% : 20%, а не како је прописано наставним планом и програмом (40% : 60%)
- Тематске целине треба јасно дефинисати и одредити у складу са потребама ученика, односно струке, а у складу са тим и наставни материјал;
- Нагласак треба ставити на развијање вербалне комуникације о темама из струке, као и на унапређење вокабулара струке, јер су то вештине које ученици сматрају

неопходним за учење језика струке али и вештине са којима имају највише потешкоћа.

Поред представљања корисних информација о реализацији наставе енглеског језика у средњим стручним школама техничког усмерења на Косову и Метохији, резултати до којих је ауторка дошла могу представљати полазну тачку за будућа истраживања која би се детаљније бавила питањима тренутног стања у пракси енглеског језике струке у средњим стручним школама и изналажења начина за кориговање недостатака који су идентификовани у настави енглеског језика струке.

VIII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА
НАПОМЕНА: Навести позитивну или негативну оцену начина приказа и тумачења резултата истраживања.

Теоријски значај истраживања огледа се у томе што је ауторка на основу адекватно одабране литературе и анализе схватања досадашњег проучавања проблема потреба ученика средњих стручних школа техничког усмерења у погледу енглеског језика струке, дефинисала и обрадила реалне проблеме са којима се суочавају наставници и ученици. Практичан значај истраживања огледа се у дефинисању проблема и потенцијалним решењима за њихово потенцијално превазилажење у пракси. У процесу научно-истраживачке делатности чији је резултат докторска дисертација *Енглески језик струке у средњим школама техничког усмерења на Косову и Метохији: анализа потреба ученика*, уочљив је висок ниво самосталности ауторке Јелене Рајовић. Имајући у виду мотиве за избор теме, предмет и научни циљ рада, као и постављене хипотезе истраживања, рад је формулисан у две целине – теоретску и емпиријску. Теоретски део одражава фазу увиђања и одређивања научног проблема, као и процес селекције релевантних, поузданих и доступних научних информација као сведочанство постојећих сазнања у датој области. Такође, правилно су постављени методолошки оквири истраживања где је ауторка показала висок ниво методолошких компетенција. Ауторка је користила технику триангулације, која подразумева прикупљање и поређење података од два или више извора уз примену квантитативних и квалитативних метода. У овом случају, информације су прикупљене од три извора – ученика, наставника и анализом уџбеника, укључујући и анализу нормативних аката, што унапређује кредибилитет и поузданост спроведене анализе потреба ученика.

Ауторка у раду примењује принцип мешовитих метода, који обухвата употребу квантитативних и квалитативних метода анализа резултата. У делу саопштавања резултата, ауторка се руководи статистичким и дескриптивним научним приступом интерпретације резултата који су систематично и смисаоно приказани у односу на постављене хипотезе, што даје увид потпуног и научно целовитијег одговора на постављена истраживачка питања. У завршном делу рада издвајају се адекватни закључци и оригиналне научне и стручне импликације као прилог самосталности научно-истраживачког рада кандидата.

Дисертација је написана у складу са упутствима и пропозицијама која се налазе у пријави теме. Структурално прати захтевани формат. Организација поглавља у складу је са прописаном формом научног рада. Концептуални оквир, текст и истраживања обједињени су методолошки. Закључак је да ова дисертација представља оригинални научни допринос у оквиру теме којом се бави али исто тако кореспондира са осталим научним гранама.

X ПРЕДЛОГ:

На основу свега изложеног, Комисија сматра да дисертација под насловом *Енглески језик струке у средњим школама техничког усмерења на Косову и Метохији: анализа потреба ученика*, ауторке Јелене Д. Рајовић испуњава све стандарде и научно засноване норме прописане у домену израде ове врсте научног рада и представља оригинално и вредно научно дело. Сходно томе, предлаже се Научно-наставном већу Филозофског факултета Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици да усвоји позитивну оцену наведену у овом Извештају о докторској дисертацији под називом *Енглески језик струке у средњим школама техничког усмерења на Косову и Метохији: анализа потреба ученика* кандидата Јелене Д. Рајовић и одобри јој усмену јавну одбрану дисертације пред комисијом која потписује овај извештај.

ПОТПИСИ ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ

1. Др Драгана Спасић, редовни професор у пензији – ментор

2. Др Наташа Бакић Мирић, ванредни професор – председник Комисије

3. Др Маријана Матић, доцент – члан Комисије

